

Для багатьох українців ставлення до представників влади є емоційно навантаженим. Коли респонденти говорять про недовіру чи розчарування, то вони мають на увазі почуття, що виникають на тлі нереалізованих сподівань.

Проте спектр емоційних переживань зазвичай є складнішим. Адже, вкрай рідко владні фігури лишають українців байдужими.

Однією із найбільш емоційно навантажених політичних фігур є чинний президент України Зеленський. При чому емоційна взаємодія з електоратом передувала надбанню офіційного статусу і вибудовувалася впродовж багатьох років телевізійної активності.

Статус змінився, але емоційний зв'язок лишається однією із базових сильних сторін президента. Наприклад, в нещодавньому новорічному привітанні президент виглядав не стільки офіційно, скільки емоційно.

Президент був саме таким, до якого українці звикли в його допрезидентському минулому: відкритим, не нудним і головне, позитивним.

Ми провели дослідження, щоби дізнатися, як реагують широкі верстви населення на емоційний стиль комунікації і чи лишається емоційний контакт сильною стороною комунікації президента.

Опитування було проведено дослідницькою компанією Gradus Research методом самозаповнення анкети в мобільному додатку Gradus. Онлайн-панель Gradus відображає структуру населення міст з кількістю мешканців більше 50 тисяч у віці 18-60 років за статтю, віком, розміром населеного пункту та регіоном.

Період проведення поля: 22-23 грудня 2020 року. Розмір вибірки 1420 респондентів.

В основу дослідження було покладено теоретичне уявлення про те, що усі складні почуття утворюються на основі базових емоцій, які допомагають нам визначатися у різних життєвих ситуаціях.

Таких емоцій виділяють вісім.

У ставленні до близьких ми відчуваємо *радість*.

Наші друзі, ті, кого ми вважаємо "своїми", викликають почуття *довіри*.

Натомість ті, кого ми сприймаємо як противника, викликають *злість*.

У ситуаціях для нас нових ми відчуваємо *інтерес*, а якщо вони розвиваються неочікувано, виникає почуття *подиву*.

Якщо ситуацію ми оцінюємо як загрозливу, то сигналом небезпеки стає відчуття *страху*, а в ситуаціях зіткнення з чимось, що нам дуже не подобається, відчуваємо *відразу*.

Ну а якщо втрачаємо щось для себе важливе, то нас охоплює *сум*.

Кожна з базових емоцій може мати різний ступінь вираженості. Слабшим варіантом злості є *досада*, а в разі підсилення напруги злість перетворюється на *гнів*.

Страх спочатку відчувається як *тривога*, а мірою зростання може перетворитися на *жах*.

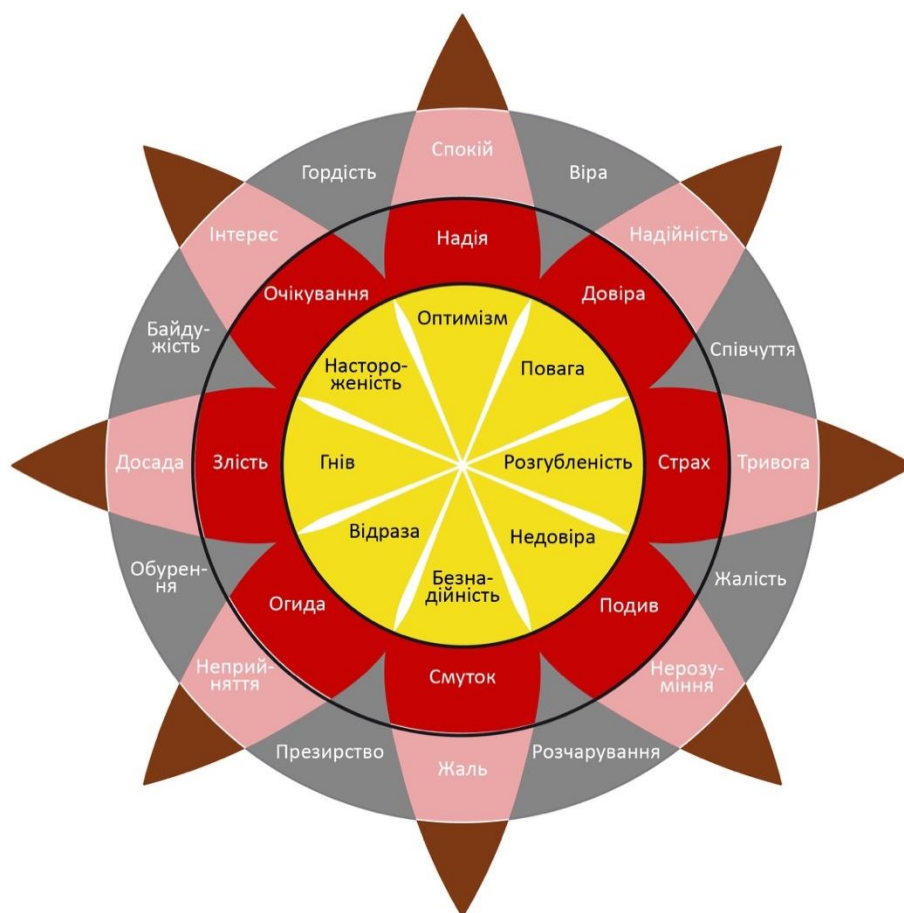
У процесі опитування респонденти могли обрати для кожної базової емоції ту інтенсивність, яку вони відчувають, або обрати варіант "не маю таких почуттів", якщо емоція відсутня.

Нижче наводимо схему розташування емоційних станів. На діаграмі в середньому колі позначено базові емоції у зовнішньому їх слабкий відповідник, у внутрішньому – посиленний варіант переживання.

У проміжках між пелюстками, що позначені сірим кольором, розташовані ті почуття, що утворюються на перетині базових емоцій. Наприклад на перетині злості та огиди виникає почуття обурення.

Загальну картину сприйняття президента представлено на карті емоцій.

Схема розташування емоційних станів на діаграмі

* Наступні інфографіки зберігають логіку розташування емоцій

** Базові емоції виділені чорним окантуванням

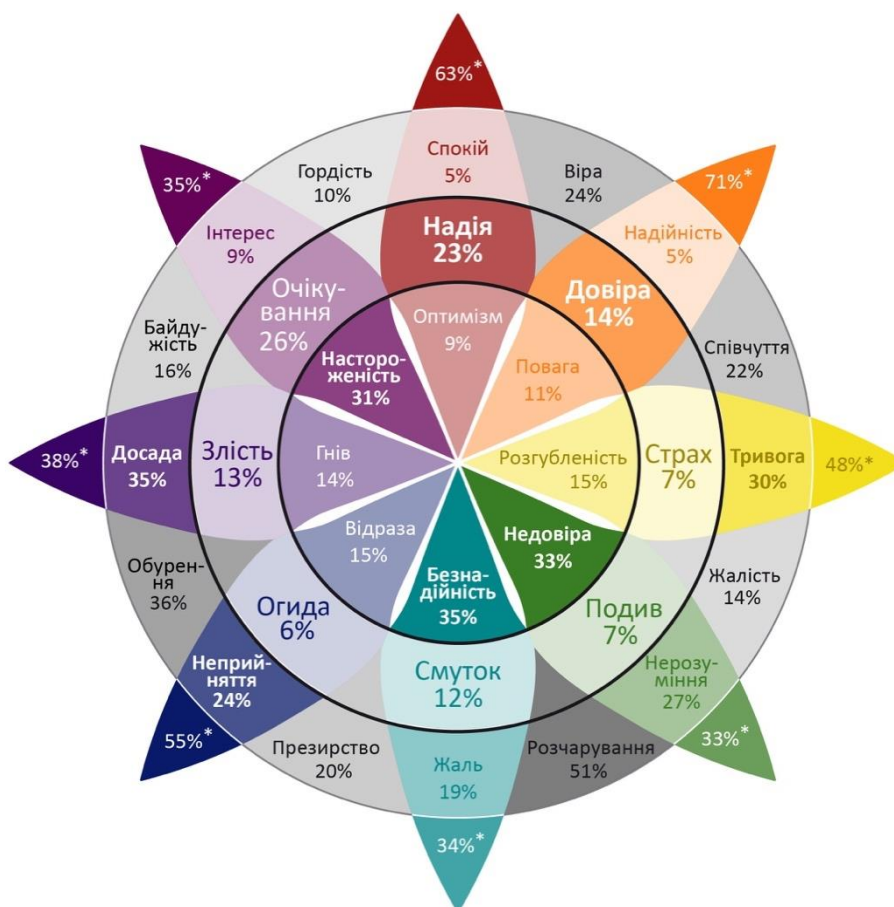
Базові емоції позначені в червоному середньому колі.

Загальну картину сприйняття президента представлено на карті емоцій.

Насамперед слід зазначити, що не всі вектори наповнені однаково. Найменше респондентів (біля 30%) зазначили, що вони емоційно ставляться до президента як до партнера – поважають, довіряють, відчують його надійність.

Трохи більше тих, хто відчуває спокій, надію та оптимізм (близько 40%). Причому надія – це єдина емоція, яка найчастіше представлена у своїй базовій формі (22,8%), до того ж максимальний її вияв – почуття оптимізму – відчувають щодо президента ще 9,5% опитаних.

Емоції, що викликає президент Зеленський серед респондентів

* Не відчуваю таких почуттів

** Інтенсивність кольору відповідає значенню у відсотках.
Чим інтенсивніший колір, тим більший відсоток.

Вибірка: всі опитані респонденти, N=1420.

Приблизно половина опитаних (48%) не розглядає президента як джерело небезпеки. Скоріше, він не лякає (страх відчувають лише біля 7%), а тривожить (30%).

Не виражено у більшості й бажання відмежуватися. Не відчувають огиди, відрази чи неприйняття 55,2% респондентів. І знову таки, в цій групі почуттів найвиразніше вираженим є більш слабкий варіант відторгнення – неприйняття, яке притаманне майже чверті опитаних.

Загалом активне негативне сприйняття президента наразі не має масового характеру. Злість або гнів переживають стосовно нього лише біля чверті опитаних (12,8% та 13,6% відповідно). А от передвісник цих почуттів – досаду – відчувають вже значно більше – 35,4%.

Якщо спробувати оцінити загальну тональність сприйняття населенням президента на сьогодні, то визначальними виявляються три базові емоції – очікування, подив, смуток.

Це пов'язано як з поширеністю відчуттів – взагалі не відчувають емоцій таких спектрів лише близько третини опитаних, так і з тим, що більшість серед тих, хто обрав відповідні почуття, переживає їх в найсильнішій формі.

Настороженість стосовно президента відчувають 30,5%, недовіру – 33,1%, безнадію – 35,2%.

Населення перебуває в тривожному очікуванні, причому не виключений як варіант пом'якшення недовіри та настороженості, так і їх посилення, а разом з тим і зростання позитивних чи навпаки негативних емоцій у сприйнятті президента.

На перетині базових емоцій утворюються складні психологічні почуття – постать президента мало кого залишає байдужим, таких серед опитаних виявилось лише 16,4%.

Як і слід було очікувати, головним з переживань, які пов'язані зараз з очільником держави, є розчарування. Його відчувають біля половини респондентів (51,3%).

Решту почуттів можна поділити на три групи. Негативні емоції загалом притаманні приблизно третині опитаних – обурення відчувають 35,8%, сором – 29,5%, презирство – 20,3%.

Позитивні переживання має приблизно п'ята частина опитаних – вірять у президента 23,5%, пишаються ним 10%.

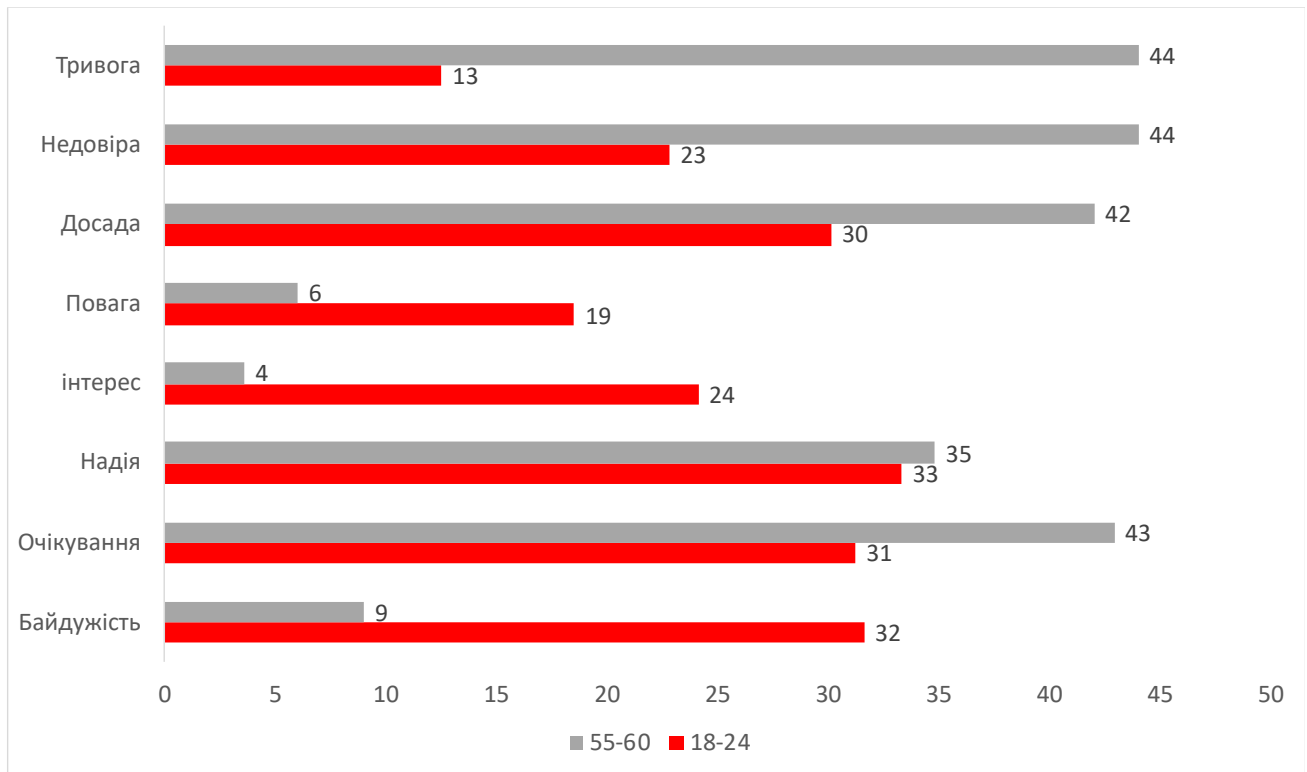
І приблизно такою ж за наповненням є група тих, хто співчуває президенту (22,2%) або жаліє його (14,4%).

Найбільшими симпатиками президента є молоді люди віком 18-24 роки, а найбільшими скептиками – представники старшої вікової групи (55+).

Як бачимо на малюнку, молодь відчуває більшою мірою інтерес і повагу, а старше покоління – тривогу, недовіру і досаду. Натомість надії плекають рівною мірою і молодші й старші, а з віком ще й помітно зростають очікування.

Проте не слід переоцінювати зацікавленість молоді. Насправді у цій групі якраз найбільше тих, хто зазначив, що їм байдуже до президента, натомість серед старшої вікової групи таких зовсім небагато.

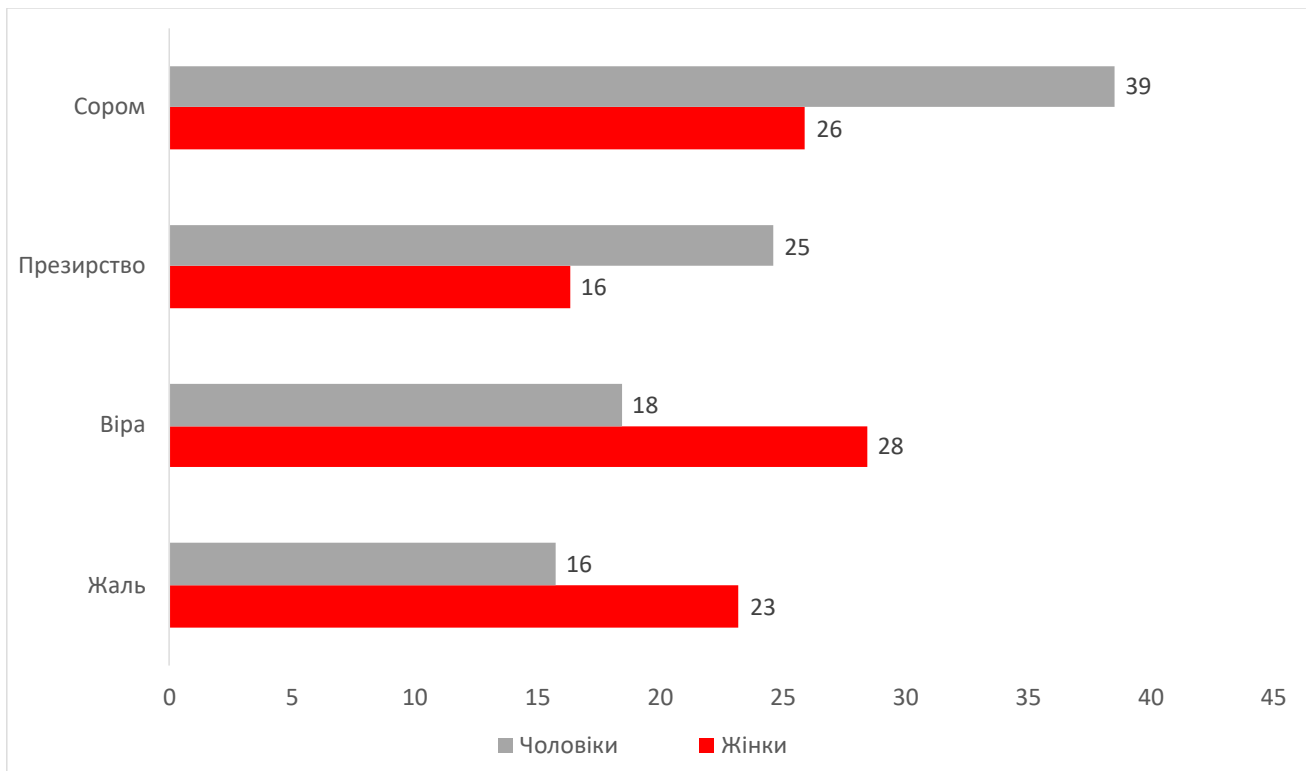
Емоції, що викликає президент Зеленський серед респондентів старшої і молодшої вікових груп

Вибірка: респонденти відповідного віку, N 18-24 =164, N 55-60 =101.

Щодо статевих відмінностей, вони досить традиційні. Жінки більшою мірою схильні вірити та співчувати, а чоловіки – обурюватися і зневажати.

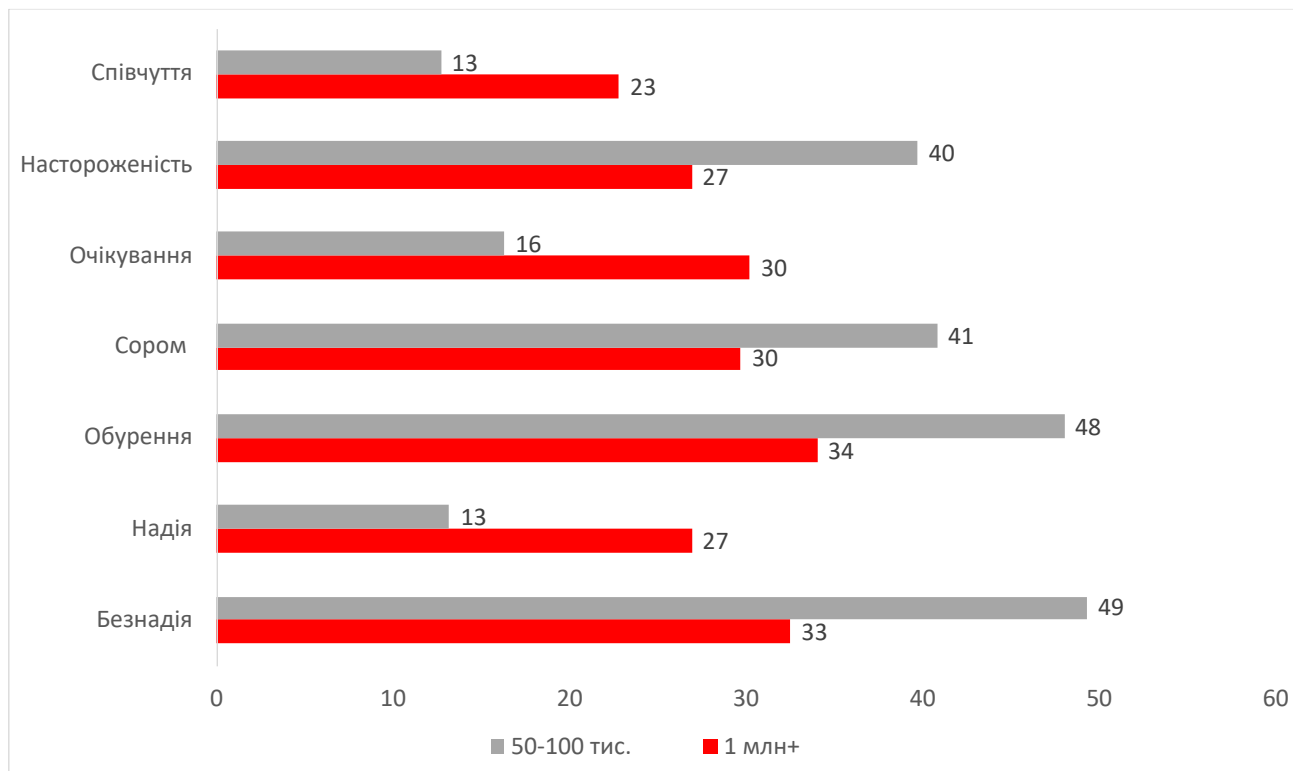
Емоції, що викликає президент Зеленський: розподіл за гендером

Вибірка: респонденти відповідного гендеру, N жінок =741, N чоловіків =679.

Суттєво відрізняється емоційне сприйняття президента залежно від типу поселення.

Емоції, що викликає президент Зеленський: розподіл за розміром населеного пункту

Вибірка: респонденти відповідного типу населених пунктів, N 50-100 тис =189, N 1 млн+ = 590.

Мешканці невеликих міст сильніше відчують негативні почуття – безнадію, обурення, сором, настороженість, маючи при цьому дуже незначні сподівання і невеликі надії. Тому не дивно, що мало хто тут співчуває президенту на тлі власних негативних переживань та проблем.

Проте, це може бути зумовлене географічними особливостями, оскільки більшість міст-мільйонників розташовані в східному та південному регіонах (три міста з п'яти – Одеса, Харків та Дніпро), де позитивні очікування від пана Зеленського більш виражені.

Щодо регіональних відмінностей, картина досить строката. Найбільше соромляться президента (40,6%) та відчують настороженість щодо нього (38,6%) на Заході, найменше таких почуттів на Сході – відповідно 22,8% та 27,5%.

Загалом сприйняття президента на Сході дещо толерантніше в порівнянні з іншими регіонами. Тут неявно відчувається, що він за походженням з регіону вже має певні підстави сприйматися як "свій".

Водночас це не загальний тренд, бо по деяких відчуттях оцінки респондентів зі східного та західного регіонів збігаються. Зокрема найменше відчують надію саме мешканці Сходу та Заходу – відповідно 16,6% та 17,6%, натомість на Півдні надії на президента плекають 32%.

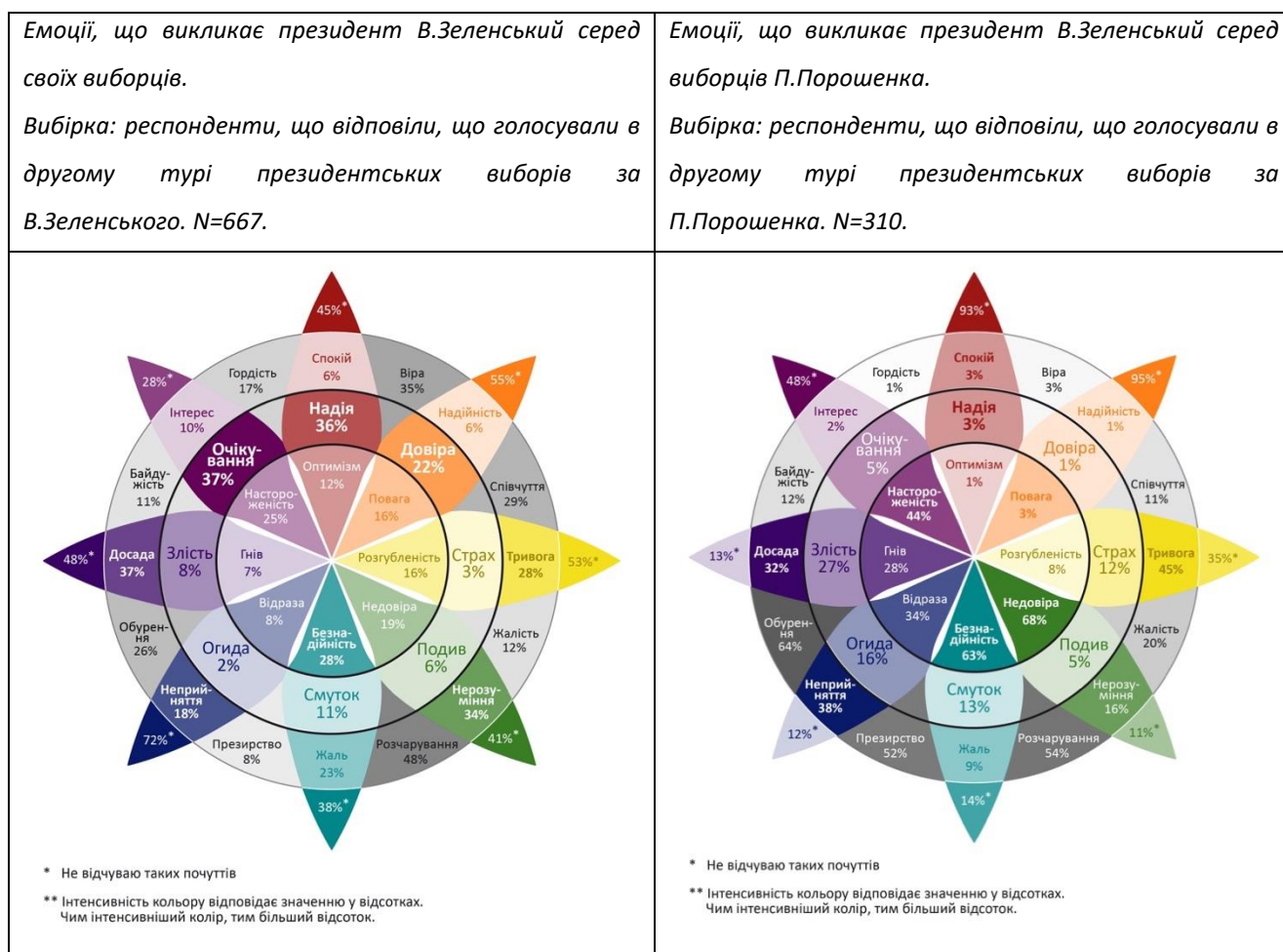

І тут ми переходимо до іншого важливого питання. А чи сходяться взагалі надії та сподівання різних соціальних груп? Можливо, на Сході та Заході від президента чекають різного, хоча розчаровані при цьому однаково?

Щоб зрозуміти, з чого складається картина загальних емоційних переживань, варто порівняти ставлення до президента тих, хто на виборах голосував "за" нього та "за" його противника. Очевидно, саме представники цих груп мали різні очікування і відповідно їхнє сприйняття нинішнього президента має бути різним.

Дані опитування дають таку можливість – ми нарешті зможемо побачити, з чого ж складається "середня температура по лікарні".

Отже, порівняймо ставлення до президента його виборців – таких, хто голосував за Зеленського у другому турі, серед учасників опитування виявилось 48,9%, з тими, хто голосував у другому турі за Петра Порошенка – таких виявилось 28,8%¹.

¹ Решта або взагалі не брали участь у виборах (19%), або зіпсували бюлетень (2,9%), або відмовились відповідати на це питання (9,3%).

Порівнюючи ці карти можна одразу помітити, що емоційні почуття майже полярні.

Чи не єдине, що поєднує представників цих груп у їхньому ставленні до президента, це те, що він їм не байдужий. А от щодо решти почуттів, можна сказати, що серед українців доволі чітко виокремлюється розкол по лінії ставлення до постаті нинішнього президента.

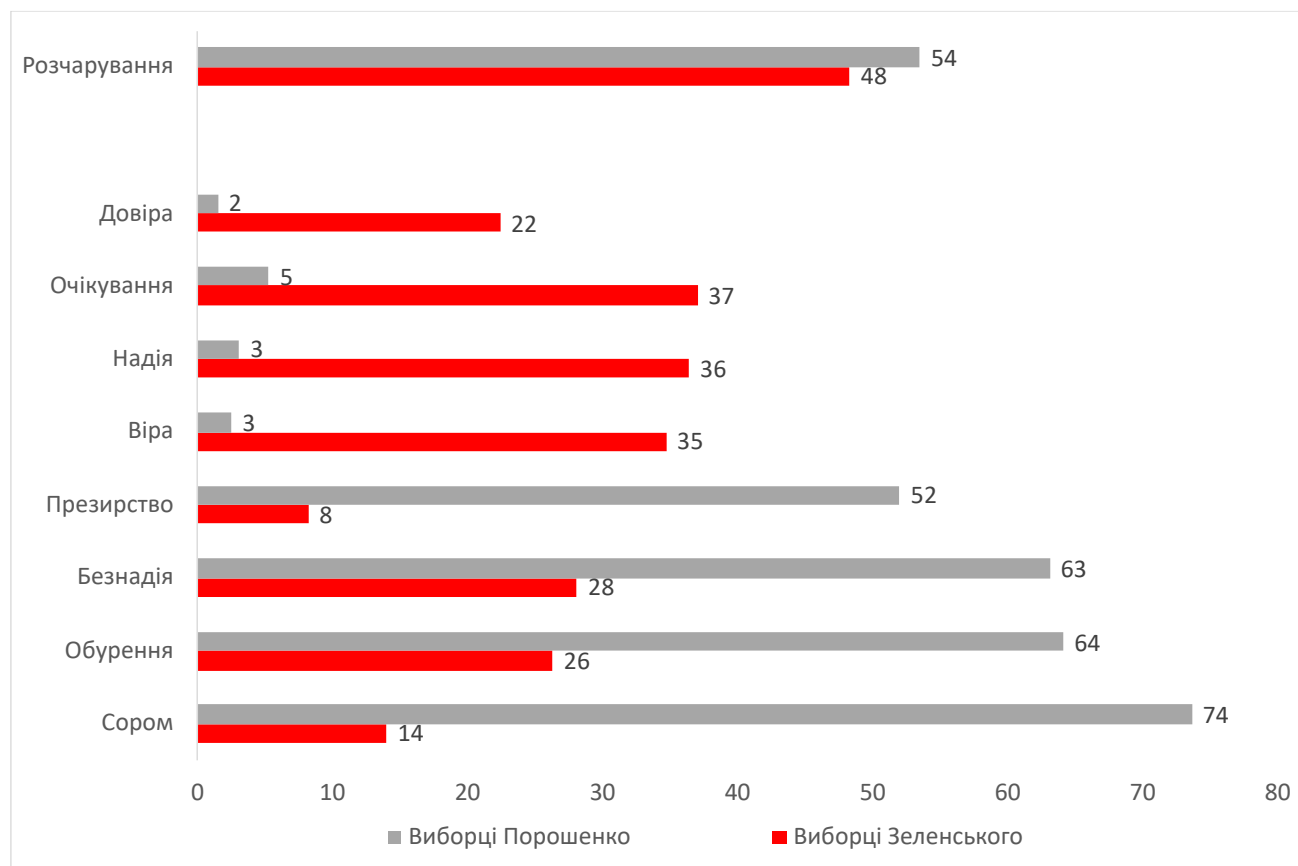
Емоційні стани виборців чинного президента зміщені до ослабленого спектра почуттів (третє коло) в негативних емоційних "пелюстках" і до базових та посилених емоцій (друге та центральне коло) на позитивних "пелюстках". Серед виборців Порошенка ситуація протилежна.

Виборці Зеленського все ж таки не втрачають надії й довіри та перебувають в очікуванні. Натомість виборці Порошенка не мають ніяких надій, нічого не очікують, але перебувають у настороженості і тривозі. Майже 90% з них відчують злість, гнів або досаду, тоді як серед виборців Зеленського такі почуття має менше половини.

Ще більш рельєфною є відмінність у бажанні відштовхнути від себе президента – як джерело чогось неприємного. Серед виборців Порошенка таке бажання мають майже 90%, а серед виборців Зеленського не мають таких почуттів понад 70%.

Частина українців все ще сподівається, бо має надії, а частина не має надій і при цьому ні на що не сподівається. І це дуже добре підтверджує порівняння тих переживань, які сьогодні супроводжують ставлення різних груп українців до президента.

Емоції, що викликає президент Зеленський серед своїх виборців та виборців Порошенка

Вибірка: респонденти, що відповіли, що в другому турі президентських виборів у 2019 році голосували відповідно. N виборці В.Зеленського =667, N виборці П.Порошенка = 310.

Як бачимо, розчаровані представники обох груп, а от співвідношення позитивних і негативних емоцій скоріше свідчить про те, що зміни у ставленні, причому не у кращій бік, відбуваються лише серед прихильників президента.

Якщо його опоненти практично не демонструють позитивного ставлення, то серед тих, хто його підтримував, доволі помітні ознаки обурення та безнадії. І це саме ті, хто "без надії сподівається".

Позитивне емоційне сприйняття президента також проявило себе в реакції на нестандартне новорічне привітання. Позитивний емоційний спектр переважає, незважаючи на певне зниження у порівнянні з реакцією на привітання 2020 року.

Які емоції викликало новорічне привітання президента Зеленського?

Позитивний спектр

	2021	2020
Надія	27,7%	36,0%
Інтерес	22,8%	29,5%
Оптимізм	17,5%	30,0%
Гордість	13,3%	23,7%
Радість	12,9%	17,2%
Задоволення	12,7%	20,8%
Натхнення	12,4%	26,9%
Спокій	11,7%	11,8%
Щастя	7,1%	4,9%
Середнє значення	15,3%	22,3%

Негативний спектр

	2021	2020
Роздратування	22,0%	14,4%
Сум	17,5%	8,3%
Відраза	13,9%	10,1%
Жалість	9,9%	5,3%
Песимізм	9,4%	9,7%
Відчай	8,9%	4,4%
Розгубленість	8,1%	4,7%
Гнів	5,9%	7,3%
Страх	1,6%	1,6%
Середнє значення	10,8%	7,3%

Вибірка: ті, хто дивився новорічне привітання, 2020 = 505, 2021 = 794.

Поля були проведені відповідно 1 січня 2020 та 1 січня 2021 років.

Відомий на загальний тренд зниження популярності політичної фігури після обрання на офіційну державну посаду. Наразі емоційна комунікація команди Зеленського в деяких аспектах дозволяє втримувати реакції аудиторії в позитивному емоційному спектрі.

Не стандартні, як для глави держави, відеозвернення відіграють не останню роль в підтримці емоційного зв'язку з аудиторією. Проте, позитивний емоційний зв'язок, який був встановлений між президентом і його виборцями, поступово знижується, поступаючись розчаруванню.

Автори:

Олена Злобіна, доктор соціологічних наук, завідувача відділом соціальної психології
Інституту Соціології НАНУ

Євгенія Близнюк, магістр соціології, директорка та засновниця дослідницької компанії
Gradus Research